

zâde kütüphanelerinde bulunan nüshalarla Hasîrî ve Ebû Nasr el-Attâbî'nin şerhlerinden faydalanmış, bu neşirde İstanbul nüshasına esas olarak diğer nüshalardaki farklılıklar işaret etmiştir. İstanbul ve Tonk nüshalarında, başta Ebû Yûsuf'un *el-Emâlî*'si olmak üzere İmam Muhammed'in *el-Aşl* (*el-Mebsût*) ve *ez-Ziyâdât*'i ile İbn Semâa ve Hişâm b. Ubeydullah'ın *Nevâdir*'lerinden yapılan ilâvelere de bu baskıda metinden ayrı olarak yer verilmiştir. Bunlar muhtemelen kitabı rivayet edenler tarafından konuyla ilgileri dolayısıyla konulmuş notlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmî'u'l-kebir* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Haydarâbâd 1356; ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi, s. 3-7; *Keşfü'z-zunûn*, I, 567-570; İbn Âbidîn, *Resâ'il*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâit'türâsî'l-Arabî), I, 18-19; Brockelmann, *GAL*, I, 178-179; *Suppl.*, I, 289-290; M. Ebû Zehre, *Ebû Hanîfe*, Kahire 1369/1947, s. 211-213; Sezgin, *GAS*, I, 423-428; M. Zâhid Kevserî, *Bulûğu'l-emânî*, Humus 1969, s. 79-80; Mustafa eş-Şek'a, *el-İmâmü'l-Azam Ebû Hanîfe en-Nu'mân*, Kahire 1403/1983, s. 228-230.

YUNUS VEHBİ YAVUZ

CÂMÎU KERÂMÂTÎ-EVLİYÂ

(جامع كرامات الاولياء)

Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî'nin
(ö. 1932)

sûfilerin hayatı, menkıbe ve
kerâmetlerine dair eseri.

Müellif eserin mukaddimeden önceki sayfalarında (I, 1-7) kaynakları hakkında bilgi vermiştir. Kaynak olarak sıralanan elli eserin müellifleri arasında Kuşeyrî, İbnü'l-Arabî, Şa'rânî, Nablusî, Yâfîî, İskenderî gibi sûfî müellifler yanında Fahreddin er-Râzî gibi âlimler de vardır. Nebhânî kaynaklar konusunda bilgi verirken İbn Hanbel'in *Kitâbü'z-Zühd*'ü Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ*' adlı eseri, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Şifatü's-safve*'si gibi bazı eserlerdeki bilgilerin daha sonra yazılan eserlerde aktarılmış olduğunu, bundan dolayı söz konusu ilk kaynakları okumaya gerek görmediğini belirtir. Kaynaklarda kendilerine dair bilgi bulunmayan veya hakkında müstakil eserler yazılan sûfilere eserde daha az yer ayırdığını söyler. Osmanlı dönemi sûfileri hakkında sadece eş-Şekâ'îku'n-Nu'mâniyye'nin kullanılmış olması bu dönemle ilgili bir eksiklik olarak görülmektedir.

Eserin mukaddimesi (I, 7-55) dört bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümden

lümde kerâmet-mücadele-istidrâc meseleleri, ikinci bölümde tayy-i zamân, tayy-i mekân, ölülerin diriltmek, su üzerinde yürümek vb. yirmi beş kerâmet çeşidi söz konusu edilmiştir. Üçüncü bölümde ibadetin önemi ve gereği vurgulanarak kerâmetlerin ancak ibadet ve taatlerin neticesinde ortaya çıkabileceği konusu işlenmiştir. Dördüncü bölüm ise velîlerin mertebe ve sınıfları hakkındaki bilgileri ihtiva eder. Burada velîler başlıca üç grupta ele alınmıştır. Birinci grup aktâb, abdâl, nûkabâ, nücebâ, havâriyyûn, re-cebiyyûn gibi sayıları belli olanlar; ikinci grup melâmîler, fakirler, sûfiler, ubbâd, zühhâd, kurrâ, ahhâb, muhaddesûn gibi sayıları bilinmeyenlerdir. Üçüncü grupta ise sayıları belli olan ve olmayan velîler vardır; nebîler, resuller, siddîklar, şehidler, sâlihler gibi. Nebhânî velîlere ait kerâmetlerin aslında Hz. Peygamber'in mücizesi olduğunu söyleyerek bu eserin *Hüccetullâh 'ale'l-âlemîn fi mu'ci-zâtü seyyidi'l-mürselîn* adlı kitabının bir devamı olarak değerlendirilmesini ister.

Eserin ilk sayfalarında müellif Hz. Peygamber'in mücizeleriyle ilgili 100 hadis metnini iktibas etmiş, daha sonra elli dört sahâbiden nakledilen kerâmetleri bunların adlarına göre alfabe sırasıyla vermiştir (I, 75-97).

Nebhânî Hz. Peygamber'e hürmeten adı Muhammed olan sûfilere öne almış, daha sonra harf sırasını takip ederek 1450 kadar sûfîyi hayat ve kerâmetleriyle birlikte tanıtmıştır. Şeyhi Ali el-Ömerî eş-Şâzelî et-Trablusî (ö. 1904) hakkında geniş bilgi veren müellif (II, 202-216), "Hâtimetü'l-kitâb" bölümünde (II, 297-330) kaynaklarda zikredilen, fakat belli bir şahsa nisbet edilmeyen kerâmetleri sıralamıştır.

Nebhânî eserin sonunda yer alan "Kitâbü Esbâbi't-te'lîf" adlı risâlesinde (II, 331-394) kendi eserleri ve bu eserleri kaleme alırken dikkat ettiği hususlar hakkında bilgi vermiş ve kitaplarına dair meşhur kişilerin yazdıkları takrizleri iktibas etmiştir.

Câmî'u kerâmâti'l-evliyâ'sı, başlangıçtan XX. yüzyıla kadar yaşayan pek çok sûfîyi kısaca da olsa konu edinmesi, özellikle son asırda yaşayan bazı sûfilere tanıtması, ayrıca müellifin, mürşidi başta olmak üzere görüştüğü ve tanıştığı sûfilerin yanı sıra özellikle Yemenli Bâ Alevî ailesine mensup mutasavvıflar hakkında geniş bilgi vermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Eser, önce hâmişinde Yâfîî'nin *Neşrül-meğâsini'l-gâliye fi fazli meşâyihî's-şûfiyye* adlı eseriyle birlikte (I-II, Kahire 1329), daha sonra da müstakil olarak (I-II, Kahire 1394/1974) basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nebhânî, *Câmî'u kerâmâti'l-evliyâ*'sı, Kahire 1394/1974, I-II; Serkis, *Mu'cem*, II, 1838; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 764; Ziriklî, *el-A'lam* (Fethullah), VIII, 218.

MUSTAFA KARA

CÂMÎU'İ-MEÂNÎ

(جامع المعاني)

XII-XVI. yüzyıllarda yaşayan çeşitli şair ve müelliflerin Türkçe ve Farsça manzum-mensur eserlerinden seçmelerin yer aldığı mecmua.

Kimin tarafından tertip edildiği bilinmeyen eser, sonundaki istinsah kayıdan anlaşılacağına göre 940 yılı Şâban ayının başlarında (Şubat 1534) İstanbul'da tamamlanmıştır. Mecmuayı hazırlayanın Farsça ve Türkçe'yi iyi bilen, kültürlü, devrine göre iyi bir hattat, zevk sahibi ve bilgili bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Derleyicisinin hattıyla yazıldığı kabul edilen mecmuanın bilinen tek nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndedir (nr. 4904).

Câmîu'l-meânî, çeşitli şairlerin eserlerini bir araya getirmesi bakımından nazire mecmualarına benzemekteyse de daha çok bir antoloji mahiyetindedir. Yer yer şiir ve eserlerinden örnekler kaydettiği şair ve yazarların hemen hemen bütün eserlerini toplamakta, bu sebeple bilhassa Türkçe manzumeler bakımından, bazı XIV-XVI. yüzyıl şairlerinin şiirlerine geniş bir şekilde yer veren tek veya en eski kaynak olma niteliğini taşımaktadır. Başta M. Fuad Köprülü olmak üzere Abdülbaki Gölpınarlı ve S. Nüzhet Ergun gibi araştırmacılar, Yunus Emre ve Kaygusuz'un eserleri üzerinde ilk çalışmalarını yaparken bu yazmayı kullanmışlardır.

Farsça, Türkiye Türkçesi ve Çağatay Türkçesiyle yazılmış hemen hepsi dinî ve tasavvufî metinlerden ibaret olan mecmua, Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'nin (ö. 868/1463-64) Farsça dokuz risâlesiyle başlamaktadır. Ahmet Ateş'in mecmuadaki bütün Farsça eserlerle beraber geniş bir şekilde tavsif edip fihristini verdiği bu külliyyat, Halvetîliğin ikinci piri kabul edilen Seyyid Yahyâ'nın eserlerinin İstanbul kütüphanelerinde bulunan en iyi nüshası durumundadır (*FME*, s. 371-373). Da-

ha sonra Mevlânâ'nın (ö. 672/1273) *Meşnevî*'sinden seçmeler gelmekte, ardından sırasıyla Ferîdüddin Attâr (ö. 618/1221), Seyyid Hüseyinî (Emîr Hüseyin Hüseyinî, ö. 729/1329 [?]), Ni'metullah Velî (ö. 834/1431), Nâsir-i Hüsrev (ö. 481/1088) ve XV. yüzyıl şairlerinden Edhemî-i Şarkî'nin eserlerinden derlenmiş bölümlerle mecmuanın Farsça olan ilk kısmı tamamlanmaktadır.

Bundan sonra gelen Türkçe kısmında, XIV-XVI. yüzyıllar arasında yetişmiş birçok şairin Türkçe eserlerinden geniş bölümler ve seçilmiş manzumeler bulunmaktadır. Halvetiye'den Gülşenîliğin tekkesini Kahire'de tesis eden Pîri İbrâhim Gülşenî (ö. 940/1533) ve onun şeyhi, Rüşenîliğin kurucusu Dede Ömer Rüşenî ile (ö. 892/1487) Fâtih devri şairlerinden Cemâlî, Kaygusuz Vizeli Alâeddin (ö. 970/1563 [?]) ve Kemâl Ümmî (ö. 880/1475) gibi şairlerin eserleri de bu bölümde yer alır. Dede Ömer Rüşenî'nin, Türkiye kütüphanelerinde mevcut en eski tarihli yazma külliyyatı bu mecmuada bulunmaktadır (Uzun, s. 68). Aynı yerde Mahmûd-ı Şebüsterî'nin (ö. 720/1320) Farsça *Gülşen-i Râz*'ının özeti de kaydedilmiştir (vr. 218-219). Daha sonra devam eden Türkçe kısımda Nesimî (ö. 821/1418 [?]), Halîlî (ö. 890/1485) ve Câferî'nin gazelleri yer almaktadır. Mecmuanın en değerli eserlerinden birini teşkil eden Yûnus Emre'nin 219 ilâhisi ve *Risâletü'n-nushiyye*'sinin ardından Kul Ubeydî mahlasıyla Çağatayca şiirler yazan Şeybânî Hükümdarı Ubeydullah Han'ın (ö. 946/1539) külliyyatından seçmeler bulunmaktadır. Dinî - didaktik mahiyette bazı mesnevîlerle terciibend ve gazellerden meydana gelen bu manzumeler, Buhara'da yaşayan Ubeydullah Han'ın henüz hayatta iken şiirlerinin İstanbul'da sevilerek okunduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Kaygusuz'un şiirlerinden seçmelerle sona eren ikinci kısım Attâr, Nizâmî-i Gencevî, Hâcû-yi Kirmânî, Mevlânâ, Kâsım-ı Envâr, Ahmed-i Câmî ve Hâfız-ı Şîrâzî'den yapılan derlemelerin yer aldığı Farsça bölümle sona ermektedir.

Mecmuanın başında, farklı bir yazı ile olduğu için sonradan yapıldığı kabul edilen bir fihrist bulunmaktadır. Daha geniş bir fihrist ise Halîlî, Câferî ve Kasım'ın mecmuadaki şiirlerini neşreden Muharrem Ergin'in makalesinde verilmiştir (bk. bibl.).

Câmiu'l-meânî'nin özelliklerinden biri, eserlerini derlediği şairler kadrosu

içinde, Osmanlı ülkesi sınırları dışındaki belli başlı kültür merkezlerinde yaşayan mutasavvîf ve şairlere de yer vermesi ile bunların eserlerine İstanbul'da duyulan ilgiyi, dolayısıyla da şöhretlerinin yaygınlığını göstermiş olmasındır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülbaki Gölpınarlı, *Kaygusuz Vizeli Alâeddin Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul 1933, s. 8; Ergun, *Türk Şairleri*, III, 981; TCYK, I, 6-7; FME, s. 17, 99, 122, 139, 218-219, 228, 323, 371-373; Mustafa Uzun, *Dede Ömer Rüşenî, Hayatı, Eserleri ve Miskinlik -nâme Mesnevîsi* (doktora tezi, 1982), MÜ İlahiyat Fakültesi, s. 65-68; Muharrem Ergin, "Câmiü'l-Meânî'deki Türkçe Şiirler", *TDED*, III/3-4 (1949), s. 539-544.

MUSTAFA UZUN

CÂMIU'N-NEZÂİR

(جامع النظائر)

Eğridirli Hacı Kemal tarafından
918'de (1512) hazırlanan
şiir mecmuası.

Eserde, XIII. yüzyıldan XVI. yüzyılın başlarına kadar Anadolu'da yaşayan şairlerden bir kısmının şiirlerinden örneklerle bunlara yapılan bazı nazîreler yer almaktadır.

Hayatı hakkında Eğridirli olduğundan başka hemen hiçbir şey bilinmeyen şair Hacı Kemal, bu mecmuada 266 şairle birlikte kendisinin de bazı manzumelerine yer vermiştir. Ömer B. Mezdî'in 840'ta (1437) tamamladığı *Mecmûatü'n-nezâir*'inden sonra düzenlenmiş ikinci nazîre mecmuası olan ve ondan çok daha hacimli bulunan eserin yakın zamana kadar bilinen tek nüshası, Beyazıt Dev-

let Kütüphanesi'ndeki (nr. 5782) 496 varaklık nüsha idi. Daha sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi yazmaları arasında (İs-mail Saib, I, nr. 804-805) iki cilt halinde biraz eksik yeni bir nüshası bulunmuştur.

Hacı Kemal, Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki nüshanın iki sayfalık mukaddimesinde esere ilgili olarak, "İsmi *Câmiu'n-nezâir* koydum. 496 varak birle mücelled bir kitap eyledim" dedikten sonra eser hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Buna göre mecmua 29.461 beyitten meydana gelmektedir. Mecmua da mevcut 232 kasideenin otuz üçü tevhid, on beşi na't, on ikisi terciibend, dördü mersiye, ikisi feleknâme, otuz dördü murabba, dokuzu muhammes, biri müseddes, on üçü müstezad, dördü bahri-tavil, ikisi muşşer, on üçü münâcâtîr. Bunlardan başka eserde 2832 gazel yer almakta, bunların içinde de müveşşahlar, müfettahlar, müemma'lar, muammalar ve ilâhiler bulunmaktadır. "Müellif Hacı Kemal'in bu kitap içinde ebyât ve eş'arı vardır" demek suretiyle de son kısımlarda kendi şiirlerinin bulunduğu belirtmektedir. Mecmua bu mukaddimeden sonra klasik manzum eserlerdeki sıraya göre (tevhid, na't, kaside, gazeller vb.) düzenlenmiştir.

Ahmed Fakih, Şeyyad Hamza, Gülşenî gibi Anadolu'daki Türk edebiyatının başlangıç dönemini temsil eden şairlerin eserlerinin de yer aldığı *Câmiu'n-nezâir*, birçok şair ve eser için tek kaynak olması bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Ahmed Fakih'in *Çarhnâ-*

Câmiu'n-nezâir'in ilk ve son sayfaları (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 5782)

